

הבדואים - אוכלוסייה במעבר מנוודות ליישובי קבע

הבדואים הם שבטים נוודים שמסתובבים במדבריות ערב והסהרה. השם בדואים נגזר מהמילה הערבית "בדאיה" שמשמעותה "מדבר".

הבדואים עוסקים בעיקר בגידול צאן ובקר. במקומות מצומצמים גם בחקלאות. מבחינה דתית רובם המוחלט משתייך לאיסלאם. במרחבי המדבריות אליהם חדרו הבדואים, במדבר הסורי ובמדבר העבר ירדני הייתה יכולת קיום של הבדואים ללא הפרעות. לעומת זאת בנגב הסתמנה שיטת הפלישה כהסתננות תחילה עד לגבול יישוב. במקומות בהם היישוב היה דליל ולא מוגן ניסו הבדואים לדחוק אותנו בכוח, ובמקומות בהם היו מספר יישובים מבוססים ומוגנים היטב הסתפקו בקביעת גבולם לידם.

איך הבדואים התמודדו עם תנאי המדבר?

- נדידה- הבדואים לא תלויים במקום מסוים אלא נודדים אחר מקורות מזון ומים.
- מבנה האהלים- האוהל עשוי מיריעות רבות האוטומות את החום או הקור. יש יריעות שונות לאוהל חורף ואהל קיץ. גג אוהל החורף עשוי משיער עיזים טהור בגלל תכונתו להיאטם במים, וכך מגוריהם נשארים יבשים במצב של גשם. הבדואים ממקמים בחורף את אוהליהם בנְקִיקֵי ההרים ובמדרונות הגבעות בכדי להסתתר מהרוחות. אוהל הקיץ עשוי משקים תפורים ויריעות צמר בלוי- בד שיותר נושם. בקיץ האוהלים ממוקמים במישור או בראשי ההרים בכדי להנות מהרוחות.
- ביגוד- הבדואים לובשים בגדים ארוכים המגנים על גופם מהחום ומקרנת השמש. לרוב צבע הבגדים כהה ובכך הם נשמרים מהקרנה האולטרה-סגולה.
- אירוח- הכנסת האורחים היא אחד מעמודי התווך בחיי הבדואים. באופן עקרוני- חובה לספק את כל צרכי האורח- לינה, אכילה וכו'. מנהג זה התפתח בעקבות תנאי המחיה הקשים והמרחקים בין מקומות המחיה של האנשים. זו השקע גדולה למארח על מנת שגם הוא יהנה מיחס זה בעתיד כאשר הוא יזדקק לעזרה.
- נקמת דם- כאשר אחד הורג אחר, משפחתו של האחר רשאית להרוג את האחד או מקרוביו. חוק זה מאפשר תנועה חופשית באיזורים נידחים ריקים מאדם ומשלטון חזק ואין בהם מספיק הגנה. הידיעה על הנקמה בחמול כולה מונעת מהפרט מעשה פזיז.
- הגנה על האישה- למי שפוגע באישה יש חוקים מחמירים. לעיתים קרובות האישה נשארת לבדה ללא הגנה במרעה או באוהל, ויש להגן עליה באמצעות ענישה מחמירה. העונש על פגיעה באישה הוא חמור פי חמש מאשר בגבר.

מעבר ליישובי קבע- תהליך

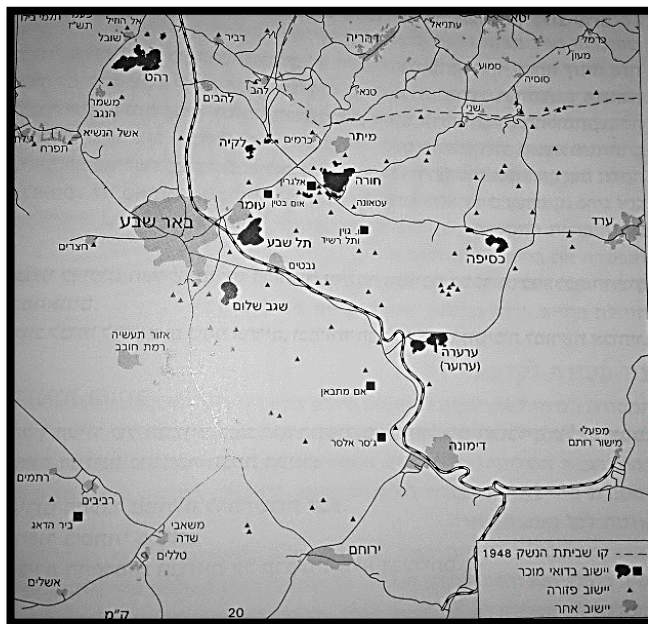
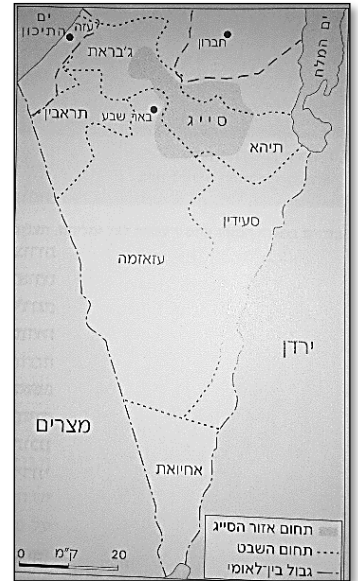
במאה ה-20 החלה מדינת ישראל, בדומה לשאר מדינות המזרח התיכון, בתהליך של קיבוע הבדואים לאדמתם. תהליך זה נצרך למדינה בכדי לצמצם את תביעות הבדואים לשטחים נרחבים בנגב. כמו כן, תהליך זה הכרחי בכדי לשפר את מצבם של הבדואים- מבחינת תנאי

החיים, הבריאות, הכלכלה ועוד. העיור יצר גם שיפור בביטחון במרחבי הנגב, כיוון שהנוודות הרבה באיזור הופסקה.

עד לשנת 1966 חויבו הבדואים להתגורר באיזור ה-**"סייג"**. שטח של כ- 1,500 דונם מאיזור קיבוץ שובל, באר שבע, דרך בקעת באר שבע עד לערד ודימונה. לאחר הסכם השלום עם מצרים הוגדר שטח זה כשטח שבו יכולים הבדואים לשמר את אורח חייהם הנוודי. שטח זה נמצא על "קו הצחיחות" ונמצאים בו משקעים מועטים ויכולת מצומצמת לגידולים חקלאיים. בשטח זה הוקמו הערים הבדואיות.

החל משנות ה-60 החלה מדינת ישראל בבניית יישובי קבע לבדואים. נבנו הערים הבאות:

- רהט
- תל שבע
- כסיפה
- לקיה
- חורה
- שגב שלום
- ערעה

בצד הערים נותרו בדואים רבים שחיים באוהל, במבנה החיים המסורתי עם הנדודים. מקומות אלו מכונים **"הפזורה**

הבדואית" - מקומות קטנים שנבנו מחוץ לערים החוקיות שבנתה המדינה. לרוב מדובר על אהלים ופחונים, ולעיתים קרובות אף בבתים גדולים. בשנים האחרונות יש תכניות ממשלתיות להסדרת מעמדם של הבדואים בנגב.

השינוי באורח החיים עם המעבר לערים

הערים הבדואיות נבנו תוך שילוב אלמנטים שונים המבטאים את העולם המסורתי-נוודי, לצד העולם המודרני. סגנון הבניה בערים אלו מגוון; ניתן למצוא אלמנטים ערבי-קלאסי, לצד בנייה מערבית-מודרנית. ישנם בתים עם גג שטוח- סימן לבנייה ערבית, ובתים עם גג רעפים- סימן לבנייה מודרנית. בבתים רבים אף נבנה אוהל מסורתי לצד הבית בכדי לשמר את המסורת הבדואית, וכן גידול של צאן בחצר הבית. הערים הבדואיות נבנו תוך שמירה על מרווח בין המגרשים והבתים, בכדי לשמר את המרחב הרב המוכר מהמדבר. בערים הבדואיות ניכר מחסור בטיפוח סביבתי; במדבר, הבדואים לא השקיעו מאמץ בטיפוח הסביבה כיוון שהם היו ארעיים בה. לאוכלוסיה המתגוררת בערים יש חוסר במודעות לצרכי הסביבה ואיסוף אשפה. מעטות הגינות הציבוריות, ואף אין השקעה בגינות פרטיות.

המבנה השבטי של הבדואים יצר תופעה שבה כל חמולה דואגת רק לעצמה. בשיטה זו קשה לנהל את העיר כיוון שכל חמולה דואגת לצרכים שלה בלבד. בנוסף, ישנן טענות חוזרות ונשנות לגביי אפליה של המדינה כלפיי הבדואים.

תהליך העירור יצר שיפור בתנאי החיים של הבדואים בתחומים הבאים:

- ✓ עלייה באיכות ורמת החיים. שירותים עירוניים שונים נגישים לציבור הרחב; בריאות, חינוך, רווחה וכו'.
- ✓ פיתוח איזורי תעשייה ומקורות תעסוקה. באורח החיים המסורתי הבדואים היו נתונים למרעה ולחקלאות לא-מתקדמת. במעבר לערים הבדואים החלו לעסוק במקצועות נוספים: תעשייה, תחבורה, מסחר ועוד.
- ✓ פיתוח ותכנון עירוני בסטנדרטים מערביים. היישוב מתוכנן על ידי רשות ממשלתית ולא באופן פירטי ע"י אנשים.
- ✓ בתים מודרניים עם מים זורמים, חשמל ועוד.
- ✓ חינוך מתקדם לבנות ונשים. בנות מגיעות להשכלה אקדמית.
- ✓ אפשרות יצירת פרנסה לנשים. הקמת מפעלי נשים שמאפשרים הכנסה לאישה ובוה משפרים את איכות חייה ומעמדה.

יחד עם היתרונות הרבים, בדואים רבים מביעים חוסר שביעות רצון מהחיים בערים. בשנת 2001 נעשה סקר ו-75% מהנשאלים הביעו רצון לחזור לחיי הנוודות לעומת החיים העירוניים. הסיבות לכך:

- × פגיעה באורח החיים המסורתי- הנוודי.
- × קושי בהשגת פרנסה מספקת בתוך ישוב עירוני בעיקר לחסרי השכלה וחסרי מוטיבציה מערבית.
- × יצירת פערים כלכליים גם בתוך החמולה והעדר ערבות הדדית כמו באורח החיים המסורתי.
- × ערעור המעמד של המבוגרים בעיקר הגברים במשפחה. הצעירים המלומדים ובעלי הכנסה סבירה לא מוכנים להיות כפופים לזקני המשפחה והשבט.
- × ערעור מעמד מנהיגי השבט והיכולת להשפיע על חברי החמולות השונות.
- × עימותים עם הנשים בעיקר עם הצעירות על רקע השכלתן ויכולתן להתפרנס. מצב זה גרם לערעור מעמד הגברים והנשים בחברה.
- × התבססות האיסלם הקיצוני בגלל הקמת מסגדים ואפשרות להתכנסויות תכופות גם יומיות במסגדים. באורח החיים המסורתי התכנסו רק בחגים כיוון שאין מסגדים זמינים במרחבי הנדודים במדבר.
- × מתחים עקובים בדם בין חמולות עוינות בגלל המצאות בקרבה מתמדת. באורח החיים המסורתי שבטים עוינים היו לרוב רחוקים זה מזה.
- × איבוד מסורות ומנהגים בקרב הדור הצעיר.

שאלות:

1. מה המקור האתני של הבדואים? _____

2. מה מקור השם "בדואים"? _____

3. ציין והסבר שלושה דרכים שעזרו לבדואים להתמודד עם תנאי המדבר.
א. _____ - הסבר: _____

- ב. _____ - הסבר: _____

- ג. _____ - הסבר: _____

4. ציין שני אינטרסים של רשויות השלטון לקיבוע הבדואים לאדמתם.
א. _____
ב. _____
5. מהו "סייג"? _____
6. מהו התחום הטריטוריאלי של הסייג? _____

7. מהי "הפזורה הבדואית"? _____

8. היכן הוקמו הערים הבדואיות? _____
9. ציין שלושה סימנים המעידים על שילוב התרבות הבדואית, יחד עם הבנייה המערבית בערים הבדואיות.
א. _____
ב. _____
ג. _____
10. אלו פערים יש בערים הבדואיות לעומת ערים יהודיות? _____

11. כיצד התבטא המעבר מנוודות לעירוניות בתחומים הבאים:
א. תעסוקה- _____

- ב. רמת חיים. _____

- ג. חינוך- _____

- ד. מעמד האישה- _____

12. ציין והסבר שלושה חסרונות שהבדואים רואים בחיים בערים לעומת חיי הנוודות.
א. _____
ב. _____
ג. _____